

UDK: 325.2 (497.5) "1945/1948"
329 (497.5) "1945/1948"
Izvorni znanstveni članak
Primljeno: 22. svibnja 2000.

Vodstvo ustaškog pokreta i križari 1945.-1948.

ZDENKO RADELIĆ

Hrvatski institut za povijest, Zagreb, Republika Hrvatska

Na temelju donedavno nedostupnih arhivskih dokumenata i literature autor prikazuje nastojanja vodstva ustaškog pokreta u emigraciji nakon 1945. da organizira borbu protiv komunističke vlasti i Jugoslavije u cilju obnove NDH. U tu svrhu planirano je povezati križarske gerilske skupine, koje su djelovale na području Hrvatske i Bosne i Hercegovine, pod imenom Hrvatske oružane snage. Gašenjem gerilskog pokreta u domovini pod učinkovitim udarcima komunističke vlasti planovi ustaške emigracije u potpunosti su spriječeni, a izostankom svjetskog sukoba kontakti s obavještajnim službama zapadnih sila nisu prerasli u ozbiljnije veze.

Uvod

O vodstvu ustaškog pokreta i poražene Nezavisne Države Hrvatske (NDH) u emigraciji neposredno nakon završetka rata 1945., i njihovim pripremama za ujedinjavanje brojnih razjedinjenih oružanih skupina u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini te pokušajima da se uspostavi njihovo domovinsko političko vodstvo, kao i o programskim dokumentima o političkoj i vojnoj akciji za rušenje komunističke vlasti i Federativne Narodne Republike Jugoslavije (FNRJ) i obnovu NDH, pisalo je tek nekoliko svjedoka tih događaja. U literaturi su najzastupljeniji članovi ustaškog vodstva, kao i oni koji su sudjelovali u povratku velike skupine emigranata u domovinu. Drugu skupinu autora predstavlja njima suprotstavljena strana, prije svih bivši pripadnici Udbe ili ovoj instituciji bliski pisci koji su imali pristup u neke donedavno nedostupne fondove ili emigrantsku literaturu. O naslovima će biti više riječi u nastavku teksta, napose u bilješkama.

Treba spomenuti da su gerilske skupine označavane ili su nastupale pod različitim imenima: križari, špiljari, škripari, kamišari i šumnjaci, pa čak i bijeli partizani.¹ Etimologija tih naziva je povezana s načinom djelovanja i skrivanja gerilaca. Međutim, samo je naziv križari probio region-

alna ograničenja, a osim toga, što je vrlo važno, jedino se to ime odnosi isključivo na hrvatske skupine. Dakle s njime, kao što je to bio slučaj s ostalim imenima, nisu bile obuhvaćene i četničke skupine. Čini se, ipak, da su se u nekim krajevima, napose u Dalmaciji i Hercegovini, gdje je narod gerilce nazivao špiljarima, škriparima ili kamišarima, navedeni nazivi ili barem jedan od njih rabili uporedo s nazivom križari. Tim lokalnim nazivima su obuhvaćeni i one skupine te pojedinci koji su se isključivo skrivali pred vlastima, a nisu djelovali. Međutim, ono što je bilo presudno u imenovanju gerilskih skupina je to da su gerilci sami sebe nazivali križarima i predstavljali se kao križari. To je bilo posve uobičajeno u sjevernim dijelovima Hrvatske, a često u drugim njezinim krajevima, pa tako i u južnim područjima, gdje je raznolikost naziva bila najbogatija. Sačuvani nazivi pojedinih skupina kao i prijepisi svečanih prisega ne ostavljaju dvojbe o tome.

Organiziranje ustaške emigracije u Austriji i Italiji

U drugoj polovici 1945. među ustaškim emigrantima u Austriji i Italiji širili su se glasovi o sve većem oružanom otporu u Jugoslaviji, točnije Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini. Vijesti iz domovine o akcijama ustaških skupina, o diverzijama, prepadima i ubojstvima sokolili su emigrante i izvlačili ih iz duboke depresije zbog poraza.² O prevladavajućem hladnoratovskom ozračju u kojem su neposredno nakon rata oni živjeli i djelovali najbolje svjedoči jedna od izjava na sudskom procesu sudionicima Akcije 10. travnja. Sudeći po toj izjavi ustaško vodstvo je vjerovalo da Zapad sprema "petu kolonu" u zemljama Istočne Europe i da će ustaškoj emigraciji dati vojničku opremu, oružje i hranu.³ Moškov, ustaški pukovnik i domobranski general, u istrazi pred organima Udbe 1947. izjavio je da je i strani tisak donosio vijesti o strašnim prilikama u zemlji koje su potkrepljivale uvjerenje ustaških emigranata da narod

¹ Naziv špiljari, šumnjaci i jamari proizlaze iz naziva za mjesto skrivanja, dakle špilja, šuma i jama. Ime škripari proizlazi od talijanske riječi crepa, što znači pukotina, a od tuda špilja. Lokalni naziv u južnoj Dalmaciji je škrip i od tuda škripari. Usp.: Ivo BANAC, Izdajnici, škripari i kolhozi: tri sličice iz konavoskog života, 1944.-1949., u: *Konavle u prošlosti, sadašnjosti i budućnosti*, sv. 1, Dubrovnik, 1998., 224, 226. Naziv kamišari se pojavljuje u jednom dijelu Bosne i Hercegovine, a u Hrvatskoj na prostoru kotareva Split i Makarska. Po mišljenju dr. sc. Anđelka Mijatovića naziv kamišari potječe od imena planine Kamešnice, dijela masiva Dinare na granici Hrvatske i Bosne i Hercegovine iznad Livanjskog polja i Sinjskog polja, gdje su se oni krili (razgovor je vođen 23. 3. 2000. u Zagrebu). Zaista, Kamešnica se u narodu često naziva i Kamišnica, a u elaboratu makarske Udbe navodi se isključivo naziv Kamišnica.

² Bogdan KRIZMAN, *Pavelić u bjekstvu*, Zagreb, 1986., 166.

³ *Terorističke i špijunske akcije protiv FNR Jugoslavije. Otkrića sa zagrebačkog procesa protiv ustaške terorističko-špijunske grupe Kavran-Miloš*, Zagreb, Društvo novinara NR Hrvatske, bez g. izd., 31.

čeka raširenih ruku bilo koga samo da ga izbavi iz ruku komunističkih vlasti.⁴

Uporedno sa sređivanjem redova u vodstvu ustaškog pokreta i NDH i snalaženja u novim prilikama teče i rad na organizaciji pokreta otpora u domovini. To su bile dvije strane istog procesa. Već u ljeto 1945. počeli su se sastajati ustaški dužnosnici u Austriji: dr. Lovro Sušić, dr. Andrija Artuković, Ivica Frković, dr. Mate Frković, Džafer Kulenović, Osman Kulenović, Janko Tortić, dr. Jozo Dumandžić, Josip Balen i Božidar Kavran. Ovlastili su Sušića da ih povremeno poziva na sastanke i da bude nositelj ustaške aktivnosti u emigraciji.⁵ Jedan od važnijih koraka bila je odluka nekih vodećih članova ustaškog pokreta i vlade NDH u rujnu 1945., na sugestiju poglavnika dr. Ante Pavelića, da se dr. Lovri Sušiću, Božidaru Kavranu i dr. Mati Frkoviću povjeri vodstvo emigracije, preciznije rečeno njezino zastupstvo.⁶ U tom zametku pokreta pod nazivom *Hrvatski narodni otpor* (HNO), koji je zapravo samo jedna nova inačica imena za ustaški pokret prilagođena novom stanju, domovinski sektor preuzeo je Božidar Kavran, ideološki dr. Lovro Sušić, vanjski dr. Mate Frković, dok je gospodarsko-financijski sektor povjeren dr. Mehmedu Mehičiću.⁷ Zapravo, kao što se može razabrati iz sjećanja Vilima Cecelje, Mehičić je u vodstvo uključen nešto kasnije prilikom njegova formalnog osnivanja 1947.⁸ Očito je da je rad na formiranju Hrvatskog državnog vodstva (HDV) i drugih organa HNO tekao postupno. Od početnih okupljanja 1945. do formalnog organizacijskog uobličavanja 1947. prošle su dvije godine.

Ivan Prusac tvrdi da su u Hrvatskom državnom vodstvu podijelili uloge tako da je zapovjednik Glavnog ustaškog stana Kavran preuzeo ulogu organizatora, a za politička pitanja, kao što je bila izrada programa rada, bio je zadužen ministar postrojnika dr. Lovro Sušić. Cjelokupni rad kontrolirao je ministar dr. Mate Frković, kojemu je ujedno bilo povjereno održavanje veze s inozemnim centrima. Svaki je uzeo i nekoliko pomoćnika.⁹ Rover navodi Kavranove riječi upućene njemu osobno da su članovi Hrvatskoga državnog vodstva, kao vrhovne ustanove Hrvatskoga narodnog otpora, bili samo dr. Lovro Sušić, dr. Mate

⁴ B. KRIZMAN, *Pavelić u bjekstvu*, n. dj., 19.

⁵ HDA, ZD SDS SRH, k. 79, 015-7-6, Karakter i veze ustaške špijunsko-terorističke organizacije.

⁶ Mate FRKOVIĆ, Svaki sa svojom dramom: jedno svjedočanstvo. Iz mojih političkih doživljaja, *Hrvatska revija*, München-Barcelona, 1984., 3., rujan, 476.-487., 478.; Ivan PRUSAC, *Tragedija Kavrana i drugova*, Domovinsko neizmijenjeno izdanje, Rijeka, Riječki nakladni zavod, 1996., 11, 12.

⁷ Vinko NIKOLIĆ, *Pred vratima domovine, Susret s hrvatskom emigracijom 1965. Dojmovi i razgovori*, Knjiga druga, Zagreb, Art Studio Azinović, 1995., 164.

⁸ Ivan PRUSAC, *Akcija Deseti travanj: u svjetlu svijedoka: dokumentacije*, bez god. izd., 1989., 420. ("Svjedoka": u originalu! Op. Z. R.)

⁹ I. PRUSAC, *Tragedija Kavrana i drugova...*, n. dj., 25.

Frković i dr. Mehmed Mehičić, a da on sam nije bio član HDV-a, nego je uz Pavelićevo odobrenje imenovan za dužnosnika za domovinsko područje, dakle organizaciju otpora odgovornog HDV-u.¹⁰

O istoj temi piše i Bogdan Krizman. Emigrantsko vodstvo u Austriji okupilo se "uz blagoslov Pavelića" početkom 1946. u Hrvatski državni odbor, kako pogrešno naziva vrhovno tijelo Hrvatsko državno vodstvo, u koji su ušli Sušić, Mehičić, Frković i Kavran.¹¹ Za uspostavljanje veze s domovinom izabran je "vrlo agilni i ambiciozni" Kavran, koji je bio, prema spoznajama jugoslavenskoga političkog predstavništva u Beču u vrijeme savezničke okupacije u Austriji, "nešto poput Pavelićeva zamjenika".¹² I po podacima Udbe Hrvatsko državno vodstvo uspostavljeno je još u razdoblju 1945.-1946., da bi formalne oblike dobilo u srpnju 1947. Do tada su njegove funkcije obavljali Sušić i Kavran, ali i ustaški pukovnik Jakov Đžal.¹³

Po nekim mišljenjima formalno uobličavanje vodstva HNO-a dovršeno je tek nakon što je dr. Ante Pavelić odbacio svoju prijašnju odluku da će prepustiti političko vodstvo hrvatske emigracije dr. Vladku Mačeku. Na taj se potez Pavelić odlučio nakon što je saznao da se Maček na jednom javnom skupu u Chicagu izjasnio za Jugoslaviju.¹⁴ O tobožnjim Pavelićevim namjerama ili dogovorima s Mačekom da predsjednik Hrvatske seljačke stranke (HSS) preuzme političku borbu u emigraciji imala je neke podatke i Udba. Saznala je da je dr. Lovro Sušić obavijestio ostale članove vodstva da je takav dogovor između Pavelića i Mačeka postignut još prije njihova povlačenja iz Zagreba i da je tek nakon toga Maček primio 1.000 zlatnika kao pomoć.¹⁵ No, mora se naglasiti da ako je točno da se Pavelić u jednoj fazi svog emigrantskog života zaista odrekao ambicije da drži vodstvo hrvatske emigracije čvrsto u svojim rukama i to u korist Mačeka, njegova je stvarna djelatnost, a još više djelatnost njegovih najbližih sljedbenika u izbjeglištvu, zapravo negacija takve deklarativne odluke. I to od samih početaka ponovne emigracije ustaškog pokreta.

Najviša tijela Hrvatskog narodnog otpora - HNO, kako se nazivao pokret za obnovu NDH, bili su Hrvatsko državno vodstvo - HDV, Radni odbor - RO, Hrvatski državni odbor - HDO i Matični odbor - MO.¹⁶

¹⁰ Srećko ROVER, *Svjedočanstva i sjećanja. Memoari*, priredio fra Martin Planinić, Zagreb, Protektor, 1995., 333.¹¹ Bogdan KRIZMAN, *Pavelić u bjekstvu*, n. dj., 166.

¹² *Isto*, 149.

¹³ HDA, ZD SDS SRH, k. 79, 015-5, Kratak pregled neprijateljske aktivnosti ostataka fašističko-terorističkih organizacija kroz 1948. godinu; isto, k. 83, 015-7-11-51, Zapisnici o saslušanju ubačenih bandita i sudjenih po Vrhovnom sudu NR Hrvatske: Božidar Kavran.

¹⁴ I. PRUSAC, *Akcija Deseti travanj...*, n. dj., 420.

¹⁵ HDA, ZD SDS SRH, k. 79, 015-7-6, Karakter i veze ustaške špijunsko-terorističke organizacije.

¹⁶ S. ROVER, *Svjedočanstva i sjećanja. Memoari*, priredio fra Martin Planinić, Zagreb, Protektor, 1995., 260, 286.

Konačan oblik ta su tijela dobila tek nakon Pavelićeva pismenog odobrenja u travnju ili svibnju 1948.¹⁷ Zanimljivo je da je upravo poglavnik dr. Ante Pavelić smatrao da će naziv "Vodstvo" u prijevodu na engleski ili francuski zvučati totalitaristički i nedemokratski. Zbog namjere da se temeljni dokumenti daju na uvid stranim državama, inzistirao je da oni moraju izražavati demokratski i pluralistički duh širokoga narodnog pokreta. Tako je RO umjesto HDV-a trebalo imenovati i razrješavati članove HDO-a u zemlji i biti mu nadređen. Iako je HDV i dalje zadržao vrhovnu vlast i vršio važna imenovanja, njegova se uloga nije isticala.¹⁸ Potvrda takvoj tezi je dokument HDO-a pod nazivom *Osnovne odredbe* u verziji koju je objavio Rover, o čemu će kasnije biti više riječi.¹⁹ Nešto drukčije stvar je prikazao Kavran koji je u istrazi rekao da se dvojba oko naziva riješila tako da se umjesto Hrvatsko državno vodstvo Hrvatskoga narodnog otpora uveo naziv Radni odbor Hrvatskoga narodnog otpora. Kavranove riječi potvrđuje arhivska verzija *Osnovnih odredbi*.²⁰ U svakom slučaju, barem što se službenih dokumenata tiče, u *Temeljnim odredbama* s datumom 10. travnja 1948., kojim su zamijenjene *Osnovne odredbe* od 10. travnja 1947., nestao je naziv HDV.²¹

Sastav Hrvatskoga državnog vodstva već sam naveo, a Hrvatski državni odbor, kao izvršno tijelo državne vlasti u domovini, činila su trojica članova koji su ulaskom u to tijelo preuzimali titule pod nazivima Zrinski, Zmaj od Bosne i Gubec. Politički predstavnik, koji je ujedno bio i predsjednik HDO-a, nosio je titulu Zrinski, dok je glavni zapovjednik Hrvatskih oružanih snaga (HOS) dobio titulu Zmaj od Bosne. Treću titulu pod imenom Gubec preuzeo je predstavnik upravne vlasti. Matični odbor, koji je imao savjetodavnu i nadzornu ulogu nad HDO-om, trebao je biti sastavljen od predstavnika pojedinih pokrajina i imati značenje širokog narodnoga predstavništva.²² Ako je HDO trebao biti izvršni organ, MO je bio svojevrsno predstavničko tijelo nalik parlamentu ili saboru. No, njegova uloga, uostalom kao i uloga drugih tijela, i način izbora, nisu podrobnije razrađeni.

Poznato je da je na povratku u domovinu u sklopu Akcije 10. travnja (9. lipnja 1947. do 4. srpnja 1948.) dužnost Zrinskoga preuzeo ing.

¹⁷ *Terorističke i špijunske akcije protiv FNR Jugoslavije*, n. dj., 8, 19.

¹⁸ S. ROVER, *Svjedočanstva i sjećanja*, n. dj., 261; HDA, ZD SDS SRH, k. 83, 015-7-11-51, Zapisnici o saslušanju ubačenih bandita i sudjenih po Vrhovnom sudu NR Hrvatske: Božidar Kavran.

¹⁹ S. ROVER, *Svjedočanstva i sjećanja*, n. dj., 336.

²⁰ HDA, ZD SDS SRH, k. 83, 015-7-11-51, Zapisnici o saslušanju ubačenih bandita i sudjenih po Vrhovnom sudu NR Hrvatske: Božidar Kavran; isto, k. 79, 015/7-8, *Osnovne odredbe*, 10. 4. 1947.

²¹ HDA, ZD SDS SRH, k. 79, 015-7-8, *Temeljne odredbe*, 10. 4. 1948.; S. ROVER, *Svjedočanstva i sjećanja*, n. dj., 260.

²² S. ROVER, *Svjedočanstva i sjećanja*, n. dj., 255.

Božidar Petračić, mjesto Zmaja od Bosne pukovnik Josip Tomljenović, a dužnost nazvanu Gubec dobio je dr. Vladimir Sabolić.²³

Ne postoje pouzdani izvori o tome tko su bili članovi RO-a i kakve su bile njegove stvarne kompetencije i odnos prema HDV-u, ali spominjali su se Janko Tortić, Josip Bujanović Jole, prof. Krunoslav Draganović, ing. Vlado Bosiljević i velečasni Kukolja.²⁴ Dr. Krunoslav Draganović negirao je tvrdnje da je uopće bio član Kavranove organizacije i da je sudjelovao u slanju emigranata u domovinu.²⁵ Kao članovi RO-a spominju se i dr. Mate Frković, dr. Džafer Kulenović, general Peričić i Vilim Cecelja.²⁶ Mime Rosandić je bio zadužen za stvaranje MO-a u Hrvatskoj. Drago Jilek je bio od HDV-a imenovan glavnim povjerenikom za Italiju, a Julije Špalj zamjenik i povjerenik za logor Fermo. Janko Tortić je do ulaska u RO bio politički predstavnik za Njemačku, dok je Ivica Gržeta bio praktički povjerenik u Njemačkoj.²⁷

Prema uputama Drage Jileka u logoru Fermo izrađena su tri okrugla žiga: za Hrvatski narodni otpor, Hrvatsko državno vodstvo i za Hrvatski državni odbor. Osim toga, Kavran je dao Roveru zadaću da u Njemačkoj otisne tiskalice s memorandumima tih organa i žigove. Tiskalice su imale naslov Nezavisna Država Hrvatska, a slijedio mu je troplet s hrvatskim grbom u sredini, ispod njega ispisano Hrvatsko državno vodstvo i Hrvatski državni odbor, a u sredini Glavni stan. Svi službeni dokumenti i žigovi bili su bez znaka i slova U. Kavran je naručio i dvije Paveličeve slike: u civilu i u uniformi. Uz ime je trebalo biti otisnuto "Dr. Ante Pavelić - Vrhovni zapovjednik Hrvatskog narodnog otpora". Ipak, fotografije nisu umnožene.²⁸

Dr. Ante Pavelić nije se neposredno angažirao u djelatnosti na okupljanju vodstva i organiziranju otpora, nego je to činio iz pozadine preko posrednika zadržavši naziv - Vrhovni zapovjednik Hrvatskog narodnog otpora.²⁹ Članovi vodstva i ostali emigranti pozivali su se na kontinuitet "vrhovništva" i govorili u ime Poglavnika, ali sve su se upute slale u ime HDO-a ili RO-a Hrvatskoga narodnog otpora. U svibnju 1945. Pavelić je došao u dvorac Hintersee u Austriji k svojoj obitelji. Boravio je u američkoj zoni da bi se u jesen 1946., sudeći po tvrdnjama Udbe, uz pomoć američkih obavještajnih časnika prebacio u englesku zonu. Stanovao je kod pukovnika Jakova Džala, nekadašnjeg nadstojnika Odsjeka u Uredu III. za upravu logora u NDH, u mjestu Wölfnitz u zaselku Pustritz u Koruškoj. Vezu između Pavelića i Sušića te Kavrana,

²³ *Isto*, 341.

²⁴ *Isto*, 1995., 125, 126, 260, 286.

²⁵ V. NIKOLIĆ, *Pred vratima domovine*, n. dj., 325.

²⁶ HDA, ZD SDS SRH, k. 83, 015-7-11-51, Optužnica protiv Božidara Kavrana i družine, 5. 8. 1948.; I. PRUSAC, *Tragedija Kavrana i drugova...*, n. dj., 12.

²⁷ S. ROVER, *Svjedočanstva i sjećanja*, n. dj., 255, 191, 218, 286.

²⁸ *Isto*, 193, 201, 202.

dakle Pavelića i HDV-a, održavali su Ivica Krilić i Frane Bušić. Malo je bilo onih koji su znali gdje se on skriva. Potkraj ljeta 1946., a po kazivanju dr. Lovre Sušića, kojeg je objelodanio Jere Jareb, 12. rujna 1946. s papirima poslanstva Perua, a uz pratnju Jakova Džala, Božidara Kavrana, Ljube Miloša i Dinka Šakića, sklonio se u Italiju pod okrilje Krunoslava Draganovića.³⁰ Po nekim kazivanjima, Pavelić je prešao u Italiju tek nakon što je Hrvatski narodni otpor dobio svoje organizacijske forme nastojeći izbjeći da ga obavještajne službe otkriju s obzirom na blizinu centra pokreta otpora.³¹ Skrivao se u Firenci, kasnije nedaleko od Rima, te na kraju u Napulju.³² U Italiji je bio sve do bijega u Argentinu 13. listopada 1948.³³

Ustaše i obavještajne službe Sjedinjenih Američkih Država i Velike Britanije

Mnogi su pisali o suradnji vodstva NDH u emigraciji s američkim i britanskim obavještajnim službama i predstavnicima njihovih ministarstava vanjskih poslova. Jedinstvena je ocjena svih koji su se time bavili da su kontakti postojali i da su oni neupitni. Razlike se javljaju tek u ocjenama značajki takvih kontakata. Tako je za jugoslavensku publicistiku, a najviše su o tome pisali bivši suradnici jugoslavenske službe državne sigurnosti ili njima bliski autori, njihova suradnja bila nesumnjivo špijunska i izdajnička djelatnost ustaša u službi stranih sila, dok je emigrantska publicistika, i to uglavnom iz pera samih sudionika događaja, tvrdila da je bila riječ o njihovoj suradnji sa stranim obavještajnim službama isključivo u cilju obnove hrvatske države.³⁴

Sa sigurnošću se može zaključiti samo to da su Amerikanci nastojali iskoristiti djelatnost ustaške emigracije za dobivanje korisnih informacija preko ubačenih križara, uglavnom obavijesti vojnog značenja, dok je ustaško vodstvo nastojalo zajednički antikomunizam i strah od širenja zone utjecaja SSSR-a iskoristiti u svrhu obnove NDH i rušenja Jugoslavije. Dakako, može se spekulirati koje bi sve oblike ta suradnja poprimila u slučaju ratnog sukoba i kako dugo bi interesi obiju strana

²⁹ B. KRIZMAN, *Pavelić u bjekstvu*, n. dj., 169.

³⁰ HDA, ZD SDS SRH, k. 79, 015-7-6, Karakter i veze ustaške špijunske-terorističke organizacije; S. ROVER, *Svjedočanstva i sjećanja*, n. dj., 212, 339; Jere JAREB, *Zlato i novac Nezavisne Države Hrvatske izneseni u inozemstvo 1944. i 1945.*, *Dokumentarni prikaz*, Zagreb, Hrvatski institut za povijest; Dom i svijet, 1997., 320; Aleksandar VOJNOVIĆ, Kako se razvijala naša služba sigurnosti, *Start*, Zagreb, 19. 5. 1984.-14. 7. 1984., 14. 7. 1984.

³¹ I. PRUSAC, *Tragedija Kavrana i drugova...*, n. dj., 26.

³² B. KRIZMAN, *Pavelić u bjekstvu*, n. dj., 189.

³³ S. ROVER, *Svjedočanstva i sjećanja*, n. dj., 377, 378.

ostali zajednički. Sudeći prema svim dostupnim dokumentima i kazivanjima Hrvatski narodni otpor bio je zainteresiran prije svega za ulazak u blok zapadnih sila i za strateško uklapanje Hrvatske u interese Sjedinjenih Američkih Država (SAD) i Velike Britanije. Nadali su se da će pokretanjem ustanka potaknuti zapadne sile, osobito SAD, da na prostoru gdje obitavaju Hrvati interveniraju i da ga oslobode narode od komunizma i zavedu poredak po uzoru zapadnih demokracija.³⁵

Sudeći prema optužnici protiv Miloša, Vrbana i ostalih sudionika Akcije 10. travnja i izjavama svjedoka, Hrvatska, zapravo točnije rečeno Jugoslavija je trebala biti odskočna daska u borbi protiv komunizma u istočnoj Europi. Preko nje trebali su voditi kanali prema Mađarskoj, Rumunjskoj i Bugarskoj.³⁶ Zanimljivo je da su jugoslavenske vlasti promjenu kompromitiranog naziva ustaša u križare povezivale sa "spekulacijom inozemstva". Iza te i sličnih fraza krio se njihov stvarni strah od mogućega protukomunističkog instrumentaliziranja hrvatske i drugih emigracija s prostora Jugoslavije od zapadnih sila.

Uz to se veže podatak da su se na Zapadu našla 3.764 "ratna zločinca" s područja Jugoslavije koji su "prošli filter" savezničkih obavještajnih službi, a nisu predani Jugoslaviji niti su suđeni.³⁷ U literaturi se spominje i podatak da je jugoslavenska vlada u Komisiji za ratne zločine Organizacije ujedinjenih naroda registrirala čak 7.812 "ratnih zločinaca".³⁸ Ti podaci, kao i oni o vojnom organiziranju ustaške i četničke emigracije po logorima te o postojanju posebnoga američkog plana i fonda za borbu protiv komunizma u Istočnoj Europi, sugeriraju namjere Zapada da iskoristi brojnu emigraciju u obavještajne, političke i vojne svrhe. Mnogi su vjerovali da je pitanje rata između Zapada i komunističkog Istoka samo pitanje trenutka.³⁹ Osim te

³⁴ Vidi literaturu nastalu u SFRJ: *Terorističke i špijunske akcije protiv FNR Jugoslavije*, n. dj.; Goran VUKOVIĆ, *Klopka za koljače*, Spomen-područje Jasenovac, 1980. Đuro REBIĆ, *Špijuni, diverzanti, teroristi. Ostaci kontrarevolucije u Jugoslaviji*, Zagreb, Centar za publikacije i publicitet, 1987.; Nikola MILOVANOVIĆ, *Kroz tajni arhiv Udbe*, 1-2, Beograd, Sloboda, 1988. B. KRIZMAN, *Pavelić u bjekstvu*, n. dj., 176. Krizmanova knjiga pruža uvid u skoro sve što je o tom problemu napisano u hrvatskoj emigraciji i u jugoslavenskoj publicistici. Literatura nastala među hrvatskom emigracijom: Mate FRKOVIĆ, *Nepoznate stranice iz poslijeratnog djelovanja hrvatske emigracije*. Prilog za povijest te dobe, *Hrvatska revija*, München, 1971., rujan, 2-3, 291-298; M. FRKOVIĆ, *Svaki sa svojom dramom: jedno svjedočanstvo*, n. dj.; V. NIKOLIĆ, *Pred vratima domovine*, n. dj.; S. ROVER, *Svjedočanstva i sjećanja*, n. dj.; I. PRUSAC, *Akcija Deseti travanj...*, n. dj.; I. PRUSAC, *Tragedija Kavrana i drugova...*, n. dj.

³⁵ M. FRKOVIĆ, *Nepoznate stranice iz poslijeratnog djelovanja hrvatske emigracije*, n. dj., 297.

³⁶ I. PRUSAC, *Tragedija Kavrana i drugova...*, n. dj., 103.

³⁷ Đ. REBIĆ, *Špijuni, diverzanti, teroristi*, n. dj., 24, 27-28.

³⁸ Nada KISIĆ KOLANOVIĆ, *Hebrang. Iluzije i otrežnjenja*, Zagreb, Institut za suvremenu povijest, 1996., 145.

³⁹ Đ. REBIĆ, *Špijuni, diverzanti, teroristi*, n. dj., 38-39; I. PRUSAC, *Akcija Deseti travanj...*, n. dj., 421.

vjere u promjene, mnogima se otkrila istina kako su saveznički odnosi i s njima povezana pitanja prijateljstva i neprijateljstva podložni državnim interesima. Takvo ozračje je vladalo i među stanovništvom u samoj Jugoslaviji, napose u Hrvatskoj, što potvrđuju mnogobrojna izvješća Komunističke partije. U njima se gotovo ritualno ponavlja ocjena o očekivanju skorog rata. U tom kontekstu zanimljivo je spomenuti da je Zagrebom kružila dosjetka da NOO (narodnooslobodilački odbor) zapravo znači "neće ovo ostati".⁴⁰ Međutim, osim svoje duhovitosti, dosjetka je ostala samo svjedočanstvo praznih i izjalovljenih nada komunističkih protivnika.

Moškov je u istrazi tvrdio da je i Pavelić imao veze s višim oficirima savezničke okupacijske vojske u Austriji te da je za njih napisao elaborat pod naslovom *Hrvatska stvarnost*.⁴¹ Po nekim spoznajama, Pavelić je elaborat napisao u američkoj zoni. U njemu je opravdavao ulogu NDH i zalagao se za njegovu ponovnu uspostavu. Osim toga, prema materijalima Udbe, Kavran je tvrdio da je jedan primjerak elaborata preko američkih časnika poslan i američkom ministarstvu vanjskih poslova.⁴²

Obavještajci SAD-a i Velike Britanije, prije svega oni američki, kao što je već rečeno, bili su zainteresirani najviše za podatke vojnog i gospodarskog značenja. Između ostalog, tražili su opširnije podatke o Ivanu Krajačiću Stevi, ministru unutarnjih poslova NRH.⁴³ Da bi mogli ostvariti obavještajne veze ustaški emigranti su pohađali obavještajne tečajeve u Njemačkoj.⁴⁴ Zauzvrat obećana im je pomoć u oružju, odorama i drugoj ratnoj opremi, koja bi se prebacivala zrakoplovima.⁴⁵ S tim dogovorima povezan je još jedan zanimljiv podatak. Naime, jedna je skupina križara pod vodstvom Ante Vrbana 1946., najvjerojatnije na Papuku, zaista obavila izviđanje terena s namjerom da pronađe pogodno tlo za bacanje materijala iz zraka i spuštanje padobranaca. Štoviše, skupina križara u Hercegovini jednom se prilikom te iste godine prebacila na Čvrstnicu samo zato jer su očekivali zrakoplove iz Italije s nužnom opremom.⁴⁶

⁴⁰ Razgovor s prof. Vladimirom Mrkocijem 11. travnja 2000. I ovom prilikom mu zahvaljujem.

⁴¹ *Terorističke i špijunske akcije protiv FNR Jugoslavije*, n. dj., 15.

⁴² HDA, ZD SDS SRH, k. 79, 015-7-6, Karakter i veze ustaške špijunske-terorističke organizacije.

⁴³ B. KRIZMAN, *Pavelić u bjekstvu*, n. dj., 176.; *Terorističke i špijunske akcije protiv FNR Jugoslavije*, n. dj., 39.

⁴⁴ M. FRKOVIĆ, *Nepoznate stranice iz poslijeratnog djelovanja hrvatske emigracije*, n. dj., 296.; S. ROVER, *Svjedočanstva i sjećanja. Memoari*, n. dj., 195; *Terorističke i špijunske akcije protiv FNR Jugoslavije*, n. dj., 37.

⁴⁵ HDA, ZD SDS SRH, k. 79, 015-7-6, Karakter i veze ustaške špijunske-terorističke organizacije; I. PRUSAC, *Tragedija Kavrana i drugova...*, n. dj., 95.

⁴⁶ HDA, ZD SDS SRH, k. 80, 015-7-2, Zapisnici o saslušanju ubačenih bandita i sudjenih po Vrhovnom sudu NR Hrvatske: Vrbani Ante.

Amerikance je posebno zanimalo bi li Hrvati bili u stanju dignuti ustanak i izdržati bar osam dana.⁴⁷ Osim toga, spominjali su svoju namjeru da sudionicima Akcije 10. travnja omogućće održavanje javnih predavanja u Americi o Titovu režimu, čime bi dobili čvrsto uporište u američkoj javnosti za borbu protiv komunizma.⁴⁸ Britanski obavještajci su ustaškim predstavnicima izričito naglašavali da oni ne nastupaju i ne govore u ime vlade. Dakako, treba prihvatiti vjerojatnost da nije baš svaki njihov potez bio sinkroniziran s centralom u Londonu, ali sasvim je jasno da je obavještajna služba, u skladu s prirodom svoje djelatnosti, razrađivala bezbrojne varijante u sklopu dugoročne strategije svoje vlade, pa su tako i ustaše bili samo jedna od mogućih oslonaca i poluga interesa Velike Britanije na ovom području Europe.

Njih su zanimala prije svega dva pitanja: prvo, namjeravaju li križari dignuti ustanak protiv Tita bez obzira na moguće izbijanje međunarodnog sukoba i, drugo, da li bi se njihove snage za šest do deset mjeseci mogle povećati u mjeri da uspiju izvršiti državni udar, dakako, prethodno primivši pomoć u oružju i materijalu. Posebno im je stalo do točnog broja križara. Ustaški emigranti su u svom nastupu, kako to iz svega proizlazi, iskazivali veliko samopouzdanje. Uvjereni u istinitost onoga što su govorili ili, možda, samo iznoseći svoja htijenja i svjesno prikrivajući pravo stanje, nekritički su prenaglašavali svoju ulogu i ulogu križara u domovini. Uvjeravali su britanske obavještajce da su sposobni sami, nakon opsežne pomoći i duljeg vremena, ne čekajući sraz velikih sila, organizirati generalni štrajk, prekinuti promet i blokirati gospodarstvo, ali i dignuti ustanak.⁴⁹

Programski dokumenti vodstva ustaškog pokreta i NDH u emigraciji

Organizacijsko uobličavanje Hrvatskoga narodnog otpora, čiji je glavni cilj bila obnova NDH, pratilo je nekoliko programskih dokumenata i upute u kojima su bila izložena glavna načela djelovanja i ciljevi borbe. Osim te namjene i nastojanja da se srede razbijeni ustaški redovi i da u novim međunarodnim prilikama i NDH nađe svoje mjesto, ti su dokumenti trebali vratiti poljuljani moral samome ustaškom vodstvu. Najagilniji među njima stvarali su dojam sebi i svojim suborcima da nije sve izgubljeno i da postoji mogućnost za njihov povratak na političku scenu unatoč potpunom porazu nacističke Njemačke, njihova jedinoga dotadašnjeg vojnog i političkog oslonca. Tinjajući sukob u antifašističkoj koaliciji između SAD-a i Velike Britanije s jedne strane i SSSR-a s druge

⁴⁷ M. FRKOVIĆ, *Nepoznate stranice iz poslijeratnog djelovanja hrvatske emigracije*, n. dj., 298.

⁴⁸ M. FRKOVIĆ, *Nepoznate stranice iz poslijeratnog djelovanja hrvatske emigracije*, n. dj., 297; B. KRIZMAN, *Pavelić u bjekstvu*, n. dj., 176.

⁴⁹ HDA, ZD SDS SRH, k. 85, 015-7-15-3, Aide de memoire, 6. 9. 1947., *Usmeni odgovor primljen dne 8. 9. 1947. u 17. sati na proposicije od 6. 9. 1947.*, *Izvjescje*, bez datuma

strane, budio je ustašku nadu. Splašjavanjem privremenog savezništva iz interesa između parlamentarnih političkih sustava Zapada i nadirućega komunističkog Istoka nakon poraza zajedničkih neprijatelja Njemačke i Japana, ustašama je, vjerovali su, rasla cijena u očima Zapada. Zajednički antikomunizam trebao je biti temelj za novo savezništvo. Na tome je vodstvo NDH gradilo svoj optimizam.

Ideološku povezanost, kao i zajednički politički interes zapadnih sila i ustaša, naglašavala je i komunistička vlast u Jugoslaviji koristeći tu potencijalnu prijetnju u obračunu sa svim oblicima oporbe, od oružane, političke do one ideološke, u učvršćenju svoje vlasti optuživši ih za suradnju s imperijalističkim Zapadom. Napose se to odnosi na HSS i Katoličku crkvu, koje su doživljavali kao potencijalno najveće protivnike i suparnike. Komunisti su objeručke prihvaćali tvrdnje o upućenosti zapadne demokracije na ustaški pokret u borbi protiv komunizma, ali su tezi samih ustaša da je riječ o prirodnom savezništvu i borbi za slobodu Hrvatske i hrvatskoga naroda, suprotstavljali tezu o izdaji ustaške emigracije i njezina ponovnog služenja imperijalizmu.⁵⁰

Kako su se tretirala neka bitna politička pitanja u emigraciji u vezi s organizacijom pokreta otpora najiscrpnije odgovore svakako pružaju sami programski dokumenti, ali i emigrantska literatura i kazivanja emigranata koji su dopali u ruke Udbi.

Božidar Kavran je, sjeća se Srećko Rover, naglašavao da je osnovni cilj ujedinjena borba Hrvata i odstranjenje jugoslavenske okupacije. Smatrao je da je NDH samo privremeno okupirana, ali da hrvatska država i dalje postoji. U pogledu političkog djelovanja i stranačkog života svako ima pravo na svoje ideološke i političke poglede, ali, naglašavao je, stranke će se moći oživotvoriti tek u oslobođenoj hrvatskoj državi. Kavran je upozorio da je Pavelić zakoniti nositelj vrhovništva ili suvereniteta države Hrvatske i vrhovni zapovjednik HOS-a, ali da se "o njemu sada ne može govoriti".⁵¹ Tih Kavranovih teza sjeća se i Prusac. U sklopu priprema za Akciju 10. travnja poveo je s njegovom skupinom razgovor o političkim i vojnim zadacima. Na pitanje o nositelju vlasti rekao je da će to privremeno biti HOS koji će poslije pobjede predati vlast zakonom i slobodno izabranom predstavničkom tijelu.⁵²

Glede samog naziva "ustaša" Božidar Kavran je smatrao da su ustaše dio prošlosti i da su nestali s kapitulacijom NDH. Istog mišljenja bio je i dr. Lovro Sušić koji je tvrdio da se znak "U" mora pohraniti u srcu i da ga, s obzirom "na prilike", ne treba više isticati. Tako su se sporazumjeli da se odbace spomenuti nazivi i simboli.⁵³ Osim toga, napušten je i po-

⁵⁰ *Terorističke i špijunske akcije protiv FNR Jugoslavije*, n. dj., 10.

⁵¹ S. ROVER, *Svjedočanstva i sjećanja*, n. dj., 232.

⁵² I. PRUSAC, *Tragedija Kavrana i drugova...*, n. dj., 34.

⁵³ HDA, ZD SDS SRH, k. 81, 015-7-11-14, Zapisnici o saslušanju ubačenih bandita i sudjenih po Vrhovnom sudu NR Hrvatske: Julio Špalj; I. PRUSAC, *Akcija Deseti travanj...*, n. dj., 77; S. ROVER, *Svjedočanstva i sjećanja*, n. dj., 232, 233.

zdrav "Za dom - spremni", za koji je Kavran rekao da se ne smije više rabiti, a kamoli dizati ruku u pozdrav. Najprije je uveden pozdrav "Sve za Hrvatsku!", da bi uskoro bio dopunjen tako da je glasio "Hrvatska će pobijediti! Sve za Hrvatsku!"⁵⁴ Međutim, unatoč tom dogovoru, treba reći da je 1946. još bio u upotrebi pozdrav "Za Poglavnika i Dom spremni" i to u izvješćima upućenim upravo samom vodstvu.⁵⁵

Veće teškoće od odbačenih naziva, kao što je bio naziv "ustaše" i znak "U", predstavljalo je pronalaženje novog imena pokreta ili, preciznije rečeno, njegova vojnog dijela koji se javljao u Hrvatskoj i, posebno, u Bosni i Hercegovini. Tada već dosta široko rasprostranjen naziv križari mnogi su smatrali neprimjermim. Glavna primjedba je bila da to ime sugerira klerikalnu usmjerenost pokreta i da vodi prema vjerskoj podjeli hrvatskih boraca na katolike i muslimane, što su sugerirali vjerski obilježeni nazivi Križari i Mladi muslimani. Odlučno da više ne dopusti stvaranje stranačke vojske, vodstvo je riješilo da se hrvatska vojska nazove Hrvatske oružane snage ili HOS, uostalom kao i za vrijeme NDH. Međutim, čini se da je popularnost naziva križari bila takva da je namjeravana promjena uvjetovana od samog vodstva trebala pristanak samih križara. Naime, inzistiranje na dosljednosti zahtijevalo bi promjenu simbola križa i stavljanje znaka HOS-a koji se trebao nositi na kapi ili rukavu.⁵⁶ Problem je bio u tome da se taj običaj prišivanja bijelog križa na kape već bio proširio u mnogim krajevima Hrvatske i Bosne i Hercegovine pa ga je bilo teško promijeniti i izazivati nesporazume i otpor. Zato se na nazivu nije inzistiralo.

O odnosu prema političkim protivnicima i Srbima nešto više saznajemo iz istrage nad ing. Božidarem Petračićem, uhvaćenim sudionikom Akcije 10. travnja. On je istražiteljima prepričao svoje razgovore s Kavranom koji se, kako je rekao, zalagao za pomirljivo stajalište prema HSS-u i Srbima, pa čak i četnicima. Tome u prilog naveo je slučaj da su četnici 1946. pomogli Anti Vrbanu i preveli njega i njegovu skupinu preko svog teritorija do križara.⁵⁷ Moguće je pretpostaviti da je Petračić htio ostaviti što povoljni dojam na istražitelje. No, kako bi se odbacile dvojbe oko njegovih riječi treba naglasiti da ni u materijalima Udbe nije

⁵⁴ HDA, ZD SDS SRH, k. 83, 015-7-11-51, Zapisnici o saslušanju ubačenih bandita i sudjenih po Vrhovnom sudu NR Hrvatske: Božidar Kavran; isto, k. 79, 015/7-8, *Glavne upute i smjernice za rad Hrvatskog otpora u domovini*; S. ROVER, *Svjedočanstva i sjećanja*, n. dj., 232, 233.

⁵⁵ HDA, ZD SDS SRH, k. 85., 015-7-15-15, Izvješće Podgorskog, studeni 1946.

⁵⁶ HDA, ZD SDS SRH, k. 80, 015-7-11-9, Zapisnici o saslušanju ubačenih bandita i sudjenih po Vrhovnom sudu NR Hrvatske: Petračić inž. Božidar; isto, k. 81, 015-7-11-14, Zapisnici o saslušanju ubačenih bandita i sudjenih po Vrhovnom sudu NR Hrvatske: Julio Špalj; isto, k. 80, 015-7-2, Zapisnici o saslušanju ubačenih bandita i sudjenih po Vrhovnom sudu NR Hrvatske: Vrbani Ante; S. ROVER, *Svjedočanstva i sjećanja*, n. dj., 232, 233.

⁵⁷ HDA, ZD SDS SRH, k. 80, 015-7-11-9, Zapisnici o saslušanju ubačenih bandita i sudjenih po Vrhovnom sudu NR Hrvatske: Petračić inž. Božidar.

zabilježena antisrpska promidžba povratnika ni križara, što bi u borbi s ustaškom emigracijom i križarima i njihovoj kompromitaciji komunistima svakako bilo dobrodošlo. No, presudna potvrda tome da je Petračić govorio istinu, o čemu će još biti riječi, su *Glavne upute i smjernice za rad Hrvatskog otpora i Hrvatskih oružanih snaga* gdje je doista predviđena suradnja s četnicima.

Letak *NDH u šumama dne 10. travnja 1946. g.* napisao je dr. Ante Pavelić i to u srpnju 1946., nakon prelaska iz američke u englesku zonu. Sastavljen je na takav način da ostavi dojam kao da je objavljen od križara u Hrvatskoj. Najvažnije je bilo da se letkom uvjeri emigrante da postoji križarski pokret. Naime, Jakov Džal je u srpnju 1946. nakon obilaska logora predložio dr. Anti Paveliću, dr. Lovri Sušiću i Božidaru Kavranu da izdavanjem letka s potpisom križara podignu moral ljudima u logorima i na drugim mjestima u Austriji i Italiji. Njegova sugestija je prihvaćena.

Međutim, nevjerojatno zvuči da je Pavelić taj tobožnji križarski letak završio s nerazumljivom i čudnom rečenicom koja je glasila: "Uzados-3 sa 3, 2-pokretno-obaviesti i izvidi". Nitko nije shvatio njezino značenje. Pavelić je morao svoju nerazumljivu šifru objašnjavati i svojim najbližim suradnicima. Tumačio im je da "Uzados" zapravo znači "ustaški Za dom spremni", a da "3 sa 3, 2-pokretno-obaviesti i izvidi" označava tri skupine po troje ljudi koje je Džal već poslao u domovinu. Od njih tri, nadalje je objašnjavao Pavelić, dvije su se probile sa zadatkom da izvide i da obavijeste. Iako ni zbunjenom Kavranu nije bilo jasno zašto je nešto takvo uopće trebalo objaviti, letak je dao umnožiti u logoru Lienzu na ciklostilu u 100 primjerka.⁵⁸ U svakom slučaju "Uzados" će ostati enigma pogodna za stvaranje različitih konstrukcija, ali i šaljivih komentara jer unatoč tumačenju samog autora, stvarni smisao i njezina uporabljivost nisu podložni racionalnom objašnjenju.

Čini se da su tiskana dva različita letka s istim naslovom.⁵⁹ No, Pavelić je osim opisanog letka napisao i letak *Krik iz tame*. Nastao je nakon Vrbanova povratka iz Hrvatske u jesen 1946. Kao i prethodni letak trebao je potaknuti borbu protiv komunističke vlasti.⁶⁰

Rad na temeljnim dokumentima, koji su trebali sadržavati programsku usmjerenost i organizaciju pokreta otpora, započeli su Sušić, Kulenović, Frković, Dumandžić i Kavran u drugoj polovici 1946.⁶¹ Kavran je u istrazi rekao, ne spomenuvši sve verzije i naslove dokumenata, da su *Temeljna načela, Osnovne odredbe, Glavne upute i smjernice za*

⁵⁸ HDA, ZD SDS SRH, k. 83, 015-7-11-51, Zapisnici o saslušanju ubačenih bandita i sudjenih po Vrhovnom sudu NR Hrvatske: Božidar Kavran; *Narodni list*, Ustaški troplet Kavran-Sabolić-Blaškov, 13. 8. 1948.; I. PRUSAC, *Akcija Deseti travanj...*, n. dj., 125.

⁵⁹ HDA, ZD SDS SRH, k. 79, 015-7-6, *Karakter i veze ustaške špijunsko-terorističke organizacije*.

⁶⁰ I. PRUSAC, *Tragedija Kavrana i drugova...*, n. dj., 25.

⁶¹ HDA, ZD SDS SRH, k. 79, 015-7-6, *Karakter i veze ustaške špijunsko-terorističke organizacije*.

rad Hrvatskog otpora u domovini završene do travnja 1947. Prva dva dokumenta imaju datum 10. 4. 1947., a treći dokument svibanj 1947. I ove upute pisane su kao da ih je izdao Odbor u zemlji, a zapravo je tek postojala namjera njegova osnivanja.⁶²

Spomenuta Roverova verzija *Načelne podloge hrvatske narodne borbe* sačuvana je u Hrvatskom državnom arhivu u dvije varijante. Jedna nosi isti naslov, a druga, koju Rover naslovljuje *Osnovne odredbe*, nosi naslov *Temeljna načela*. Drugi dokument, kao što su *Glavne upute i smjernice za rad Hrvatskog otpora i Hrvatskih oružanih snaga* sačuvan je u dvije verzije sa dva različita naslova. To su *Glavne upute i smjernice za rad Hrvatskog otpora u domovini* i *Obće upute i smjernice za rad, ustrojstvo i izobrazbu Hrvatskih oružanih snaga*. Među njima postoje tek manje razlike u sadržaju. Zato treba naglasiti da se ovi dokumenti ne razlikuju u svojim bitnim točkama, a još manje se suprotstavljaju. Vjerojatno je riječ o različitim radnim verzijama. S obzirom na to da Roverove verzije imaju žigove, i da su uz to svrstane po rednim brojevima 1., 2. i 3. kao upute, a kao takve se i spominju u istragama, treba vjerovati da je on ipak posjedovao konačne tekstove. *Načelna podloga hrvatske narodne borbe* kao i *Osnovne odredbe*, koje je Rover, dobivši ih od Kavrana, prepisivao u Villachu, nose datum 10. travnja 1947., a *Glavne upute i smjernice za rad Hrvatskog otpora i Hrvatskih oružanih snaga* 1. svibnja 1947. Zapravo su, tvrdi Rover, napisani 23. svibnja 1947. prigodom odlaska prva skupine sudionika Akcije 10. travnja u Hrvatsku. Antedatiranjem željelo se naglasiti svečano ozračje zbog početka akcije i neprekidnost NDH i njegova Vrhovništva. Verzije pohranjene u Hrvatskom državnom arhivu prepisivao je dr. Lovro Sušić koji se potpisao bojnim imenom Bukovački.⁶³

U *Načelnoj podlozi hrvatske narodne borbe* razmatraju se razlozi i ciljevi gerilske borbe u Hrvatskoj i BiH. Iza teza o tisućugodišnjem hrvatskom državnom pravu, pravu naroda na samoodređenje i pravu Hrvata na svoju državu te pozivanja na NDH, spominje se da se Hrvati, kao ni "vodstvo ustanka", nikad nisu zanosili borbom za tuđe interese niti za pobjedu bilo kojeg totalitarnog sustava ili ideologije, a najmanje fašizma ili nacizma. Jedini i isključivi ciljevi, naglašava se, bili su oslobođenje i stvaranje neovisne države. Nakon tih, može se reći opravdavajućih i ne potpuno uvjerljivih teza, slijedi tvrdnja da je glavni neprijatelj državne nezavisnosti i "narodnoga obstanka, njegove kulture i djeđovske vjere - diktatorski totalitaristički boljševizam pod imenom partizanstva".

⁶² HDA, ZD SDS SRH, k. 83, 015-7-11-51, Zapisnici o saslušanju ubačenih bandita i sudjenih po Vrhovnom sudu NR Hrvatske: Božidar Kavran.

⁶³ S. ROVER, *Svjedočanstva i sjećanja*, n. dj., 201, 333-356; HDA, ZD SDS SRH, k. 79, 015/7-8, *Načelna podloga hrvatske narodne borbe*, 10. 4. 1947.; isto, k. 79, 015/7-8, *Temeljna načela*, 10. 4. 1947.; isto, k. 79, 015/7-8, *Osnovne odredbe*, 10. 4. 1947.; isto, k. 79, 015/7-8, *Glavne upute i smjernice za rad Hrvatskog otpora u domovini*, 1. 5. 1947.

Načela Hrvatskoga narodnog otpora imaju sedam točaka. Ponavljaju tezu da je NDH izraz volje hrvatskoga naroda koji nije htio, niti prizna je Jugoslaviju u bilo kakvom obliku. Sadašnje stanje, dakle stanje u 1947., smatra se privremenom boljševičkom okupacijom, a, tvrdi se dalje, NDH nije prestala postojati. U trećoj točki ističe se da je nositelj hrvatskoga državnog vrhovništva ili suvereniteta vrhovni zapovjednik HOS-a dr. Ante Pavelić i da će tako biti sve dok hrvatski narod ne odluči drukčije. Zbog jedinstva borbe odbacuje se strančarenje, kako se označavala podijeljenost na stranke i prevlast njihovih užih interesa. Dakle, u prvoj fazi, u fazi oružane borbe za oslobođenje, odbacuje se parlamentarizam. Međutim, kaže se dalje, u slobodi će se primjenjivati načelo da sva vlast izlazi iz naroda i pripada narodu, na osnovi republikansko-demokratskih načela, slobode savjesti, jednakosti svih državljana bez obzira na narodnost, rasu, vjeru i spol.⁶⁴

Na temelju *Načelne podloge hrvatske narodne borbe* objavljene su i *Osnovne odredbe* u kojima se razrađuje politička, vojna i upravna struktura i djelokrug vlasti. Imaju devet točaka. U prvoj se Hrvatski državni odbor proglašava vrhovnim političkim, vojnim i upravnim tijelom otpora u Hrvatskoj, sa svim pravima i dužnostima vlade i zapovjedništva i pravom donošenja odredaba te imenovanja. Pod trećom točkom spominje se HOS kao jedinstvena vojska nasuprot dotadašnjim podjelama, u koju se uključuju "sve ustaške, domobranske, obranaške, oružničke i ostale vojničke i poluvojničke postrojbe, kao i sve dosadašnje postrojbe Križara i Zelenog Polumjeseca, pod jedinstvenim imenom, oznakom i zapovjedništvom".⁶⁵

U *Glavnim uputama i smjernicama za rad Hrvatskog otpora i hrvatskih oružanih snaga* dr. Lovro Sušić, potpisan kao Bukovački, u ime Hrvatskog državnog vodstva, u jednoj verziji, ili "Predstavništva Hrvatskoga Otpora u Tuđini", u drugoj verziji, naglašava stajalište ustaškog vodstva da su "Hrvatske Oružane Snage u Domovini", zapravo "borci u šumi", najvažniji i najdjelotvorniji čimbenik u borbi protiv komunizma i Jugoslavije.

"Samo one, kada budu organizirane i djelotvorne, mogu skrenuti pažnju inozemstva na hrvatsku stvarnost, i izposlovati djelotvornu pomoć."⁶⁶

Upute su razvrstane u osam točaka u kojima se naglašava da je glavna zadaća HOS-a politička i vojna priprema općeg ustanka, a posredna

⁶⁴ S. ROVER, *Svjedočanstva i sjećanja*, n. dj., 333-336; HDA, ZD SDS SRH, k. 79, 015/7-8, *Načelna podloga hrvatske narodne borbe*, 10. 4. 1947. Datum, kao što je već rečeno, ne odgovara vremenu kad je dokument nastao, već je antedatiran zbog propagandnih razloga.

⁶⁵ HDA, ZD SDS SRH, k. 79, 015/7-8, *Osnovne odredbe*, 10. 4. 1947.; S. ROVER, *Svjedočanstva i sjećanja*, n. dj., 336-338.

⁶⁶ S. ROVER, *Svjedočanstva i sjećanja*, n. dj., 341.

uznemiravanje i rušenje sadašnjeg "okupatorovog ustroja". Do "časa sveobćeg narodnog ustanka" trebalo je izbjegavati otvorene vojničke akcije, a neprestanom aktivnošću manjih skupina, poput prekidanja "brzobjavnih i brzoglasnih žica", rušenje pruga, mostova, napada na državna i javna skladišta, atentata na istaknute vojničke i političke predstavnike te "sluge okupatora", održavati moral boraca i pučanstva. Vodstvo je pozivalo svoje borce da učine sve da svi građani NDH bez razlike uvide da je HOS jedini spasitelj od boljševičke tiranije i da ga podrže materijalno i moralno. Poseban prilog dokumentu bio je *Postupak prema četnicima*, o čemu je već bilo riječi. Taj dio sadrži uputu da je s četnicima uz sav oprez, s obzirom na zajedničkog neprijatelja, moguća suradnja iz čisto taktičkih i operativnih razloga, ali zbog različitih konačnih ciljeva ne i načelni sporazumi.⁶⁷

Temeljnim odredbama, koje nose datum 10. travnja 1948., bile su stavljene izvan snage *Osnovne odredbe* od 10. travnja 1947. Odobrio ih je dr. Ante Pavelić. Iako nije donio novine u odnosu na prethodne, taj je dokument bio najcjelovitiji, a s pravnog stajališta najpotpuniji pa je Rover imao dojam da su ga napisali "pravnici i stručnjaci".⁶⁸ Međutim, na kraju su strojem napisana imena Zrinjski, Zmaj od Bosne i Gubec. Nositelji tih titula, ing. Božidar Petračić kao Zrinjski i Josip Tomljenović kao Zmaj od Bosne, su u vrijeme kad je dokument datiran već u rukama Udbe. Prvi od 29. srpnja 1947., a drugi od 24. listopada 1947, dok se dr. Vladimir Sabolić kao Gubec, ništa ne sluteći, pripremao za put koji je prekinut 4. lipnja 1948. i s kojeg se nikad neće vratiti.⁶⁹

Posebnu važnost ima *Otvorena riječ - Poruka domovine* iz ožujka 1948. Tom je porukom trebalo javnosti staviti do znanja da u Hrvatskoj postoji pokret otpora. Širena je kao domovinski izvornik s potpisom "Iz vodstva Hrvatskog narodnog otpora".⁷⁰ Napisao ju je dr. Lovro Sušić uz pomoć dr. Mehmeda Mehičića, a objavljena je i umnožavana nakon ispravki i odobrenja dr. Ante Pavelića.⁷¹

Autori polaze od tvrdnje da je hrvatski narod svoju državu uspostavio 1941. i da se je nije odrekao nijednim pravovaljanim aktom ni činom.

⁶⁷ HDA, ZD, SDS, SRH, k. 79, 015/7-8, *Glavne upute i smjernice za rad Hrvatskog otpora u domovini*, 1. 5. 1947.; S. ROVER, *Svjedočanstva i sjećanja*, n. dj., 345.

⁶⁸ S. ROVER, *Svjedočanstva i sjećanja*, n. dj., 260.

⁶⁹ HDA, ZD SDS SRH, k. 79, 015-7-8, *Temeljne odredbe*, 10. 4. 1948.; S. ROVER, *Svjedočanstva i sjećanja*, n. dj., 350.-355.

⁷⁰ HDA, ZD SDS SRH, k. 83, 015-7-11-51, *Zapisnici o saslušanju ubačenih bandita i sudjenih po Vrhovnom sudu NR Hrvatske*: Božidar Kavran; S. ROVER, *Svjedočanstva i sjećanja*, n. dj., 357.

⁷¹ Ipak postoje dvojbe oko toga je li Pavelić ispravljao već objavljenu *Otvorenu riječ* ili je ona objavljena nakon što je on izvršio ispravke. Većina se slaže da je Kavran, s ciljem da upozna Pavelića s tim dokumentom, bio u Rimu potkraj travnja ili u svibnju, a *Otvorena riječ* nosi datum iz ožujka 1948. Vidi: G. VUKOVIĆ, *Klopka za koljače*, n. dj., 171.; S. ROVER, *Svjedočanstva i sjećanja*, n. dj., 357.; V. NIKOLIĆ, *Pred vratima domovine*, n. dj., 165; HDA, ZD SDS SRH, k. 83, 015-7-11-51, *Zapisnici o saslušanju ubačenih bandita i sudjenih po Vrhovnom sudu NR Hrvatske*: Božidar Kavran.

Hrvatska država, kaže se u nastavku, i dalje postoji, ali je okupirana od boljševika. Jedini i isključivi cilj borbe Hrvatskoga narodnog otpora je taj, naglašavaju autori, da na općenarodnoj, izvanstranačkoj ili nadstranačkoj podlozi odstrani okupatora, tj. boljševički režim s hrvatskoga državnog područja i da na temelju demokratskih načela o narodnom vrhovništvu uspostavi narodnu vlast.

U nastavku *Otvorene* riječi ne iznenađuje ocjena da je kapitalističko-liberalistički poredak zastario, pri čemu se odbacuje moguća dvojba da bi Hrvatski narodni otpor želio njegovo ponovno uspostavljenje, ali stajalište da će hrvatski narod "zadržati mnoge nove društveno-gospodarske oblike" može se shvatiti kao svojevrsno priznanje komunističkim dostignućima ili, barem, kao podudarnost s nekim njihovim gospodarskim pogledima. Rečeno je da će se odnos državnog, zadružnog i privatnog postaviti na zdrave temelje, vodeći računa o potrebama narodnoga gospodarstva i društvene pravde te sudjelovanju radnika u dobitku poduzeća. Slobodni seljački dom, rečeno je, temeljna je stanica hrvatskoga narodnog života, isto kao i zadrugarstvo kao prastari oblik hrvatskoga narodnoga gospodarstva.

Obnavljanju Jugoslavije u bilo kojem obliku suprotstavlja se želja hrvatskoga naroda da stupi kao ravnopravni član u okvir "slobodne europske unije", kao i u Organizaciju ujedinjenih naroda. Priznaje se samo hrvatska država, a osnovni cilj je borba protiv boljševizma. To je moguće samo oružanim ustankom pod vodstvom nadstranačkog pokreta. U toj borbi, naglašavaju autori *Otvorene riječi*, Hrvatski narodni otpor povezat će se sa svim protukomunističkim snagama europskog Istoka i Jugoistoka koji priznaju hrvatsku državu. U tome računaju i na pomoć velikih sila.⁷²

Gašenje gerilskog pokreta u domovini pod teškim i učinkovitim udarcima komunističke vlasti, pridonijelo je tome da su planovi ustaške emigracije u potpunosti spriječeni. Zato su njezini potencijali ostali samo na razini rezervne poluge zapadnih zemalja na području Hrvatske i Bosne i Hercegovine, a time i Jugoslavije, u njihovim obavještajnim razradama mogućih sukoba sa SSSR-om i zemljama pod njegovim čvrstim političkim i ideološkim utjecajem.

Zaključak

Vodstvo ustaškog pokreta i NDH u emigraciji je osnovalo Hrvatski narodni otpor i njegova organizacijska tijela pod raznim imenima i s različitim kompetencijama u cilju oružane borbe protiv komunističke vlasti i Jugoslavije i za obnovu NDH. U tu svrhu planiralo je ustaške gerilske skupine koje su djelovale na području Hrvatske i Bosne i

⁷² I. PRUSAC, *Akcija Deseti travanj...*, n. dj., 27, 35, 37-39.

Hercegovine pod imenom križara, dakle bivše NDH, organizirati u Hrvatsku oružane snage.

Politička orijentacija ustaške emigracije, kao i križara, propašću NDH i porazom nacističke Njemačke (ranije i fašističke Italije) postala je prozapadna, a izričaj prodemokratski. Pozivali su se na savezništvo SAD-a i Velike Britanije, vodećih zemalja višestranačkih sustava i parlamentarnih demokracija jer su računali na njihov skori sukob s komunističkim Istokom.

Križari u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini bili su potpuno razjedinjeni i nepovezani bez vojnog i političkog vodstva. Djelovali su u više od 200 skupina koje su rijetko kad i rijetko gdje imale veći broj od 10 pripadnika. Politička organizacija, kao jedan od bitnih elemenata gerile, nije osnovana. Ustaško vodstvo u emigraciji pokušalo je takvu ulogu preuzeti na sebe.

Ustaško vodstvo odbacilo je mogućnost da se obnovi stranačka vojska, a osim toga smatralo je da naziv križari potiče vjersku podjelu hrvatskog naroda i da je diskriminatoran prema muslimanima. S namjerom da spriječi podjelu na osnovi vjerskih razlika, dakle na osnovi pripadnosti boraca u domovini kršćanstvu/katoličanstvu ili, pak, islamu zahtijevalo je da se uvede naziv Hrvatske oružane snage. Dakle želio se obnoviti dotadašnji naziv vojske NDH. Međutim, ime križara se u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini već tako uvriježilo, a, istodobno je utjecaj ustaškog vodstva bio tako zanemariv, da vodstvo nije uspjelo u svojim nakanama.

Ustaški gerilci su se odrekli dotadašnjih simbola ustaškog pokreta i NDH i preuzeli znak križa i naziv križari kako bi naglasili svoju protukomunističku orijentaciju. Spontano napuštanje kompromitiranih simbola bilo je sukladno želji ustaškog vodstva koje je uz to izričito zabranilo i tzv. rimski pozdrav. Nema podataka o tome jesu li se križari doista odrekli toga uvriježenoga fašističkog i nacističkog simbola.

U programskim dokumentima ustaško vodstvo je naglašavalo da je temeljni cilj njegove borbe bila i ostala hrvatska država. Uz to, odlučno je odbacilo bilo kakvu vezu sa sustavima fašističkog ili nacističkog tipa, i to u prošlosti, iako ne baš argumentirano, kao i u sadašnjosti.

U razdoblju oružane borbe nije se predviđalo višestranačje. Nakon uspostave države planirala se uspostava vlasti na načelima narodnog suvereniteta i demokracije. Težilo se povezivanju Hrvatske s "europskom unijom" i Ujedinjenim narodima.

Nasuprot "kapitalističko-liberalističkom poretku" ustaško vodstvo naglašavalo je važnost državnog, zadružnog i privatnog vlasništva, kao i nužnost da seljački dom bude temelj "hrvatskog narodnog života". Osim toga, predviđalo je i sudjelovanje radnika u dobitku poduzeća.

Ustaško vodstvo i njegovi predstavnici sastajali su se povremeno s obavještajnim službama SAD-a i Velike Britanije. Saveznički obavještajci,

uglavnom zainteresirani za vojne informacije iz Hrvatske i Jugoslavije, kao i za potencijale i namjere križara, inzistirali su na tome da je riječ o individualnim vezama, a ne o njihovim službenim nastupima u ime svojih institucija i vlada. Izostankom sukoba Zapada i Istoka, obavještajni kontakti nisu prerasli u čvršće i ozbiljnije veze.

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA

SNIMLJENO

HRVATSKI DRŽAVNI ODBOR

GLAVNI STAN

Broj 2

== T E M E L J N E O D R E D B E ==

Na osnovu Temeljnih načela "Hrvatskog narodnog otpora" utvrđenih u Načelnoj podlozi hrvatske narodne borbe od 10. travnja 1947. god., a napose načela obstojnosti i neprekinutosti Nezavisne Države Hrvatske te načela narodnog vrhovništva (suverenosti), izjavaju se u smislu uputa i po predhodnom odobrenju Radnog odbora "Hrvatskog narodnog otpora" sljedeće:

TEMELJNE ODREDBE

Član I.

Hrvatski Državni Odbor (HDO)

T.1.) Po ovlaštenju zakonitog nosioca hrvatskoga državnog vrhovništva i hrvatske državne vlade, koji su usljed protupravnog nasilnog stajanja u zemlji spriječeni u redovnom vršenju državne vlasti, priznate im zak. člankom 1. iz god. 1942. Hrvatskog Državnog Sabora, te po nalogu Radnog odbora "Hrvatskog narodnog otpora" vodstvo oružanog otpora kao i izvršavanje cjelokupne državne vlasti - zakonodavne (donašanje odredaba iz nužde), upravne i sudbene - u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj privremeno je preuzeo u svoje ruke Hrvatski Državni Odbor kao organ pokreta "Hrvatskog narodnog otpora".

T.2.) Hrvatski Državni Odbor sastoji se od tri člana: Predsjednika Političkog predstavnika (Zrinjski), Glavnog zapovjednika Hrvatskih oružanih snaga (Zmaj od Bosne) i Vrhovnog upravnika (Gubec). Vrhovnu državnu vlast vrše oni kao odbor, dakle sva trojica zajedno i sporazumno. Predsjednik odbora Politički predstavnik, koji u slučaju podijeljenosti mišljenja odlučuje privremeno, dok ne stigne mjerodavna uputa vrhovnog nadzornog organa (čl. II. t. 2.). Otpadne li iz bilo kojeg razloga koji od odbornika, to do imenovanja novog odbornika dolazi na njegovo mjesto poslovni (resorni) njegov zamjenik. Ako je otpao Politički predstavnik, u tom slučaju predsjedništvo odbora privremeno preuzima po godinama stariji odbornik.

T.3.) Osim u t.1.) navedeno HDO. imade i svoj posebni djelokrug, imade i svoj posebni djelokrug, značen već u njegovom imenu, i to: a) Politički predstavnik daje političke smjernice, određuje političku taktiku i metode rada te vodi političko-organizacioni, političko-odgojni i promišljeni rad u pučanstvu i u vojsci kod čega se rukovodi vrhovnim načelom hrvatske državne samostalnosti, stojeći iznad svakog strančarstva.

b) Glavni zapovjednik Hrvatskih oružanih snaga ima uz svoju vojničko-operativnu zadaću još i vojno-organizatorni kao i vojno-upravni djelokrug (djelokrug ministra oružanih snaga).

c) Vrhovni upravnik imade upravni i upravno-organizatorni djelokrug u svima ostalim područjima narodnog i državnog života (djelokrug sviiju ostalih ministarstava osim ministarstva oružanih snaga).

T.4.) I kao voditelji svoji posebnih djelokruga članovi HDO. rade uvijek sporazumno. Zbog toga svaki od njih imade pravo neposrednog uvida u poslovanje ostalih kao i pravo svakog članje odnosno predmet iz bilo čijega djelokruga, bilo osobne ili stvarne naravi, iznieti na viećanje i konačno odlučivanje pred sam odbor.

T.5.) Prema potrebi, a po predhodnom odobrenju vrhovnog nadzornog organa (čl. II. t. 2.), broj se državnih odbornika može i povećati. U tom se slu-

Faksimil "Temeljnih odredaba"

SNIMLJENO

GLAVNE UPUTE I SMJERNICE ZA RAD HRVATSKOG ODORA U DOMOVINI

Predstavništvo Hrvatskog Odpora u Tuđini smatra Hrvatske Oružane Snage u Domovini /borce u šumi/ najvažnijim i najdjelotvornijim činbenikom u borbi za obranu hrvatskog naroda i hrvatske Hrčave proti komunizmu i Jégoslaviji. Hrvatske Oružane Snage imaju biti avant-garda, to jest voditelj i organizator oružanog odpora u Domovini, kao i glavno uporište i regulator hrvatske političke djelatnosti u tuđini. Samo one mogu, kad budu organizirane i djelotvorne, skrenuti pažnju inozemstva na hrvatsku stvarnost i izposlovati djelotvornu pomoć. Zato se organizaciji Hrvatskih Oružanih Snaga mora posvetiti najveća pažnja i briga.

I. GLAVNA ZADACA HRVATSKIH ORUŽANIH SNAGA /SUME/.

Glavna zadaća Hrvatskih Oružanih Snaga jest politička i vojnička priprema obćeg narodnog ustanka i njegova provedba. Posredna je pak njihova zadaća uznemirivanje, rastakanje, rusenje sudsijeg okuparatorova stroja, unašenje nereda, zabune i straha u njegove redove, te dizanje i podržavanje vjere i morala u hrvatskom narodu.

II. METODE I NAČIN RADA...

Način rada mora biti potpuno konspirativan, t.j. na osnovu podpune tajnosti, kako u pogledu osoba /konspirativna imena/, tako i u organizatornom i djelatnom pogledu. Zato je **TAJNOST** najbitniji preduvjet svakog rada, a odavanja tajne jest izdaja. Neka nam bude pravilo: Ne govoriti i ne pitati, što ne treba! Dosijedno tome, treba imati najveći oprez pred neprijateljskim doušnicima i najenergičnije spriječiti uvlačenje nerijatelja u nase redove.

III. ORGANIZACIJA HRVATSKIH ORUŽANIH SNAGA /BORACA U ŠUMI/

Vojnička organizacija ima se provesti na načelima:

1. jedinstvenosti i međusobne povezanosti /jedinstvena vojska pod jedinstvenim zapovjedništvom, oznakom i imenom; izbjegavanje svakog stranačko-političkog obilježja.
2. željezne discipline /zapta i reda/, odgovornosti i autoriteta /bežuvjetne poslušnosti i poštivanja starijeg/. Treba naročito imati u vidu, da vršenje stanovite službe, odnosno zapovjedništva nije vezano uz stanoviti čin, kao što, s druge strane, niti sam čin još nije uvjet, da netko postene zapovjednikom, već prije svega njegova osobna vrijednost, sposobnost, marljivost, hrabrost, a napose briga i ljubav prema podređenima, te vojnički uspjesi. Poradi toga ne smije se razbacivati i jagmiti za vojničkim činovima. Nadalje je važno, da pojedini zapovjednici ne poduzimlju na svoju ruku nikakvih akcija, koje prelaze obći okvir i okvir posebnih naloga, osim dakako, u slučaju obrane, a pogotovo ne takovih akcija, koje bi mogle izazvati veće žrtve civilnog pučanstva.
3. stručne sprema. Svaki se borac mora upoznati sa sastavom, kao i sa rukovanjem sa što više vrsta oružja. Zato svaki slobodan čas iskoristiti za teoretsko i praktično izobražavanje i vježbu. - **Lienost i neaktivnost razaralački /demoralizatorno/ djeluje!**

Faksimil "Glavnih uputa i smjernica za rad Hrvatskog odpora u domovini"

SUMMARY

THE LEADERSHIP OF THE USTASHA MOVEMENT AND THE
CRUSADERS 1945-48

On the basis of previously inaccessible archival documents, and the secondary literature, the author shows the aims of the Ustasha movement in emigration after 1945 to combat the communist government and Yugoslavia in order to reestablish the Independent State of Croatia. For this purpose, they planned to organize the guerilla, or "crusader", groups still operating in Croatia and Bosnia and Hercegovina under the umbrella of so-called Croatian military forces. Counting on support from the US and Great Britain in an anti-communist alliance against the Soviet east, the political orientation of the Ustasha leadership became pro-western. Contact with western agents revealed western interest in military intelligence and information about the military potential of the "crusaders," but they insisted that contact remain with specific individuals and not extend to official recognition. In opposition to the "liberal capitalist" system of the west, the ustasha leadership emphasized the importance of state, communal and private ownership, and likewise the necessity of preserving the peasant smallhold as the basis of "Croatian national life." The anticipated armed struggle was to be carried out exclusively by the Ustasha, but the future state was to be formed on the principles of democracy and national sovereignty. The Ustasha leadership hoped to tie Croatia to Western Europe and the United Nations. Due to the effective suppression of the guerilla movement by the communist government, and the fact that contact with western intelligence agencies did not grow beyond informal exchanges because of the absence of open warfare between east and west, the plans of the Ustasha emigration were totally crushed.